



Institute for Balkan Studies

ANCIENT MACEDONIA

SIXTH INTERNATIONAL SYMPOSIUM

VOLUME 1

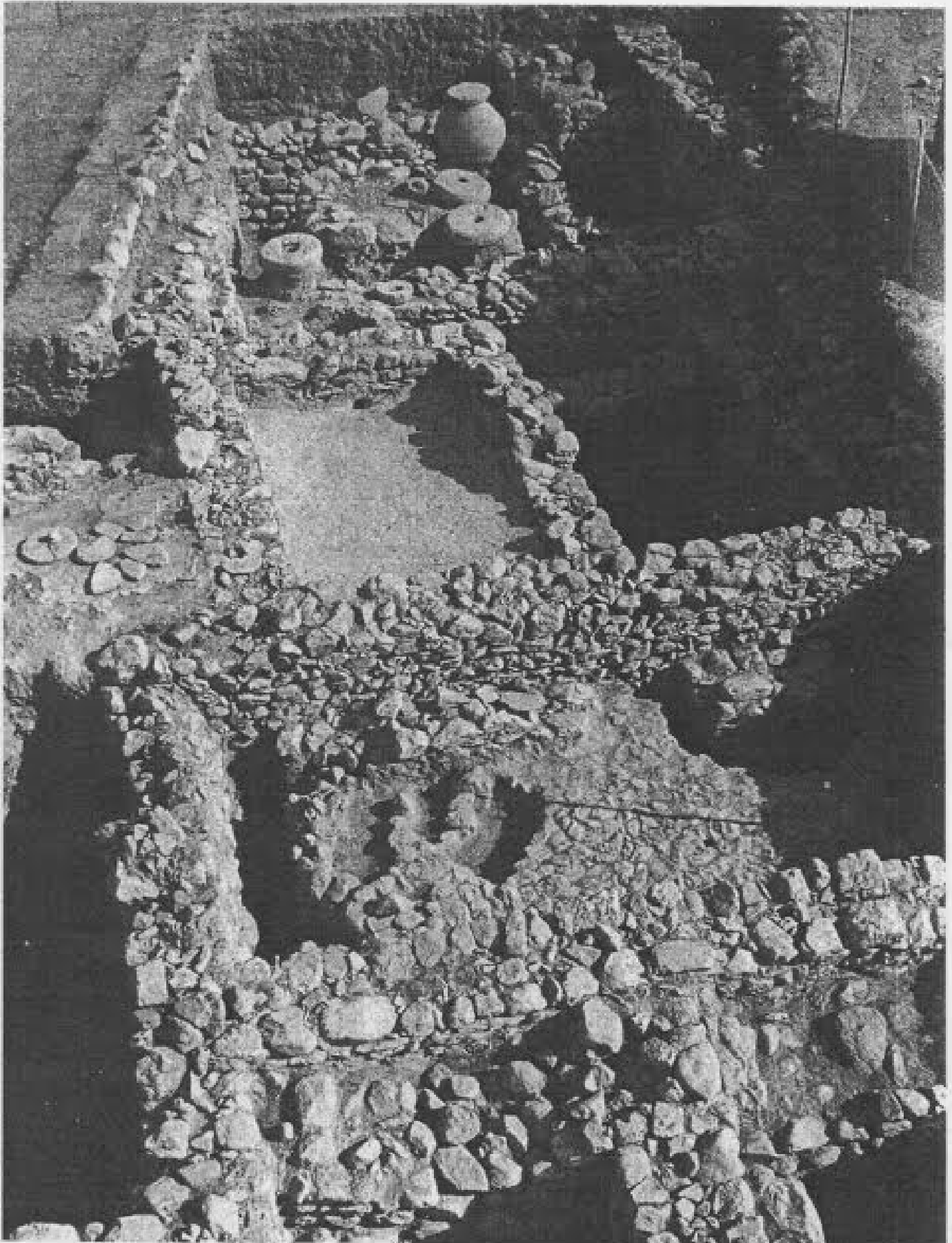
OFFPRINT

ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΕΚΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΤΟΜΟΣ 1

ΑΝΑΤΥΠΟ



Εικ. 1. Γενική άποψη του τομέα Ι με το ρωμαϊκό ληνεόνα.

Μαριάνα Καραμπέρη

Η Βισαλτία, χώρα του θρακικού φύλου των Βισαλτών, καταλάμβανε στην αρχαιότητα την περιοχή δυτικά του κατώτερου ρου του Στρυμόνα, παρά την αδυναμία σύγκλισης των πληροφοριών ως προς τα όρια και την έκτασή της, λόγω της ασάφειας των ιστορικών πηγών¹. Έχοντας φυσικά όρια Ν. το Στρυμονικό κόλπο, ΝΔ. τη Βόλβη, Δ. τα όρη Κερδύλλιον και Βερτίσκο, Α. το Στρυμόνα και την Κερκινίτιδα και Β. το Δύσωρο, δεν αποτέλεσε ποτέ περιοχή με ευδιάκριτα σύνορα, αλλά ο πληθυσμός της στην ιστορική του πορεία εξαπλώθηκε εκατέρωθεν του Στρυμόνα. Με γενάρχη το Βισάλτη, γιο του Ήλιου και της Γης, οι Βισάλτες είναι οι fortissimi viri του Τίτου Λίβιου², που ο ήρωάς τους ο Ρήσος, γιος του Στρυμόνα, σκοτώθηκε στον τρωικό πόλεμο.

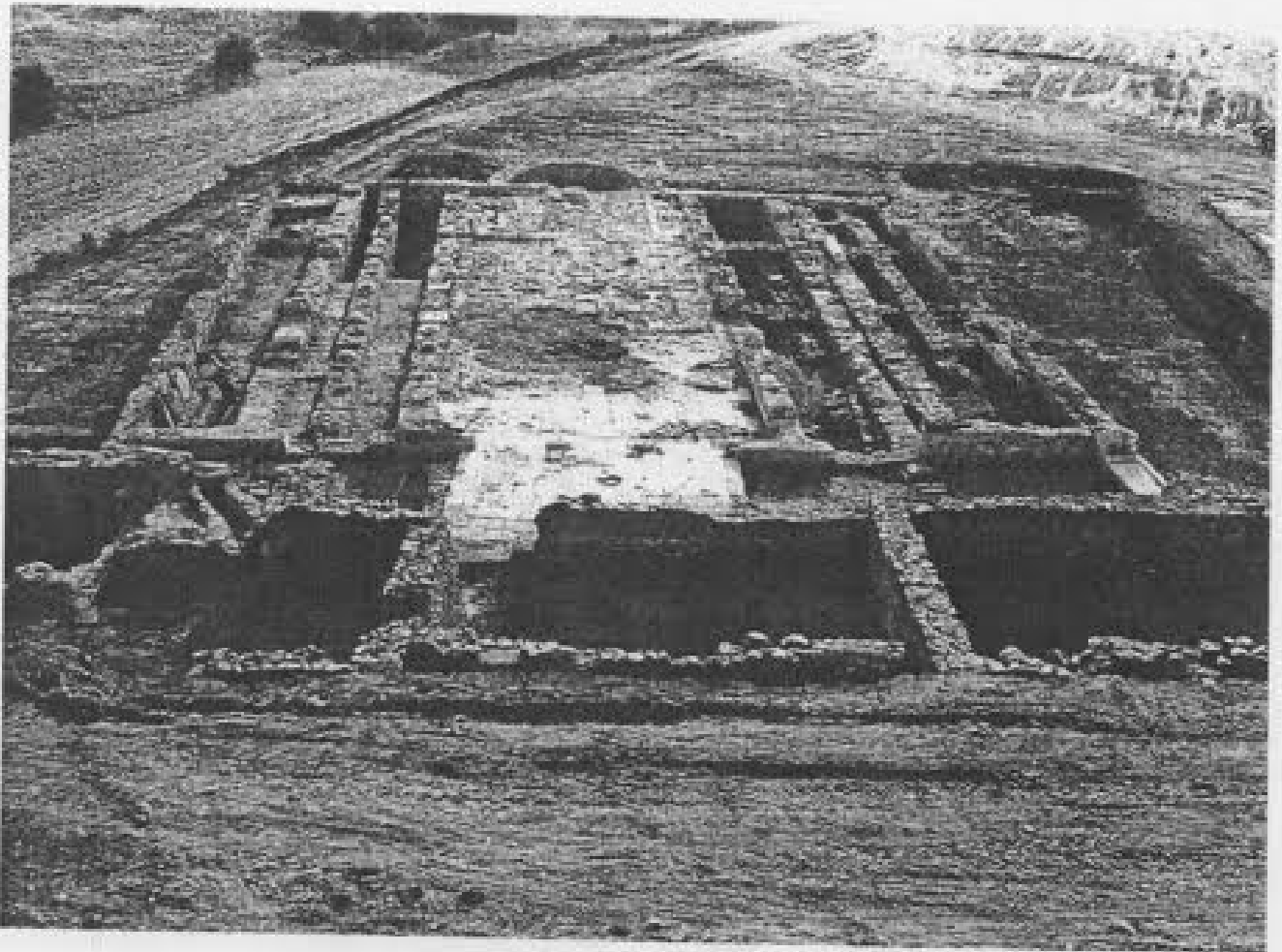
Οι οικισμοί της Βισαλτίας παρακολουθούνται ιστορικά από τον 6ο αι. π.Χ. ως τα ρωμαϊκά χρόνια και αρχικά αποτελούσαν οχυρωμένα φυλετικά κέντρα γεωργικού χαρακτήρα. Λόγω των προβλημάτων που δημιουργούσαν οι πλημμύρες και τα έλη στη στενή πεδινή έκταση της δυτικής όχθης του Στρυμόνα, οι εγκαταστάσεις αυτές αναπτύσσονταν σε φυσικά οχυρούς λόφους, κατά μήκος της ημιορεινής ζώνης των βουνών Βερτίσκου και Κερδύλλιου. Από τις ένδεκα πόλεις, το ένα χωρίον και τους τέσσερις ρωμαϊκούς σταθμούς που αναφέρουν οι πηγές, ταυτίζονται με ασφάλεια οι πόλεις Αργίλος και Τράγιλος³ και το χωρίον Κερδύλλιον. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ωστόσο μια άλλη, αταύτιστη ακόμη πόλη της αρχαίας Βισαλτίας, η Βέργη⁴, που εμφανίζεται στους φορολογικούς καταλόγους της αθηναϊκής

1. N. Hammond, *A history of Macedonia*, I, 192-194 - F. Papazoglou, *Makedonski Gradovi Rimsko Doba*, Skopje 1957, 263-272. Της ίδιας, «Les villes de Macédoine à l'époque romaine», *BCH Suppl.* XVI, Αθήνα-Παρίσι 1988 - Δ. Σαμσάρης, *Ιστορική Γεωγραφία της Αν. Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα*, Θεσσαλονίκη 1976, 90 κ.ε. - Ch. Edson, «Early Macedonia», *Αρχαία Μακεδονία I*, 1970, 32-33.

2. T. Livius XLV, 30, 3 «Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros».

3. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, «Ανασκαφικές έρευνες στην Αρχαία Τράγιλο», *Αρχαία Μακεδονία III*, IMXA, Θεσσαλονίκη 1983, 193. - Ζ. Μπόνιας (συν. με J. Perrault), «Ανασκαφή Αρχαίας Αργίλου», *ΑΕΜΘ* 7, 1993 (1997) κ.ε.

4. Δ. Κανατσούλης, «Η μακεδονική πόλις από της εμφανίσεώς της μέχρι των χρόνων του



Εικ. 2α-β. Γενική άποψη συγκροτήματος βασιλικής-θερμών (τομέας ΙΙ).

συμμαχίας από το 452/1 ως το 424 π.Χ., γεγονός που υποδηλώνει πρόωπη αθηναϊκή διείσδυση στη θρακική ενδοχώρα. Μαζί με την Τράγιλο, που ερημώνεται στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. λόγω των γαλατικών επιδρομών, αποτελούσαν ήδη στα μέσα του 5ου αι. ανεξάρτητες πόλεις-κράτη της Βισαλτίας. Η Βέργη απαντά ως «πόλις»⁵ μέχρι τα αυτοκρατορικά χρόνια και η ιδιαίτερη μνεία της οφείλεται στο συσχετισμό με τα ανασκαφικά δεδομένα.

Ήδη από το β' τέταρτο του 6ου αι. π.Χ. στη διαμόρφωση του πολιτιστικού χαρακτήρα της Βισαλτίας συμβάλλουν επείσοακτα στοιχεία από τις ελληνικές πόλεις των παραλίων της Μακεδονίας και από τη Ν. Ελλάδα. Εισαγμένη κεραμεική αττική, ιωνική και κορινθιακή υποκαθιστά την τοπική τεφρόχρωμη κεραμεική. Παράλληλα οι Βισάλτες κόβουν τα πρώτα αργυρά τους νομίσματα γύρω στο 500 π.Χ.⁶ και συνεχίζουν την κοπή νομισμάτων και μετά τη μακεδονική κατάκτηση από τον Αλέξανδρο Α', στο πλαίσιο της ανεκτικής πολιτικής των Μακεδόνων βασιλέων. Επί Φιλίππου Β' οι βισαλτικές πόλεις, άμεσα εξαρτημένες από την κεντρική εξουσία, εμφανίζουν «ξύμμικτο» χαρακτήρα, λόγω της εγκατάστασης μετοίκων. Από το Θουκυδίδη γνωρίζουμε ότι εταίροι του Αλεξάνδρου ήταν εγκατεστημένοι στην Αμφίπολη⁷.

Στα ρωμαϊκά χρόνια οι βισαλτικοί οικισμοί κρατούν την εσωτερική δομή τους και η ευημερία διαρκεί ως τα μέσα του 3ου αι. μ.Χ., που η γοτθική λαίλαπα πλήττει και τη Βισαλτία.

Στην ευρύτερη περιοχή του χωριού Τερπνή της επαρχίας Βισαλτίας Ν. Σερρών είχε εντοπιστεί το 1965 και ανασκαφεί από την Ε. Γιούρη συλημένος Μακεδονικός Τάφος του τέλους του 4ου αι. (328 π.Χ. κ.ε.)⁸. Τύμβος 3 μ. κάλυπτε τον τετράγωνο θάλαμο, που έφερε τρεις θήκες από επιχρισμένες ασβεστολιθικές πλάκες. Ο καμαροσκεπής δρόμος είχε καταστραφεί και η καμάρα, λόγω αφαίρεσης των θολιτών, είχε καταπέσει στο εσωτερικό του Τάφου. Το μνημείο ανήκε σε δύο αδέρφια της μακεδονικής άρχουσας τάξης, τους Ιππώνακτα και Διοσκουρίδη Απολλοδώρου. Από τον Αρριανό αντλούμε την πληροφορία ότι ο Απολλόδωρος ήταν εταίρος του Αλεξάνδρου, εγκατεστημένος στην Αμφίπολη.

Το 1979 κηρύχθηκε ως αρχαιολογικός χώρος η γειτνιάζουσα θέση «Πα-

Μ. Κωνσταντίνου», *Μακεδονικά* 4, 1955-60, 247 - Γ. Καφταντζή, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 2, Σέρρες 1972, 98 κ.ε.

5. Πτολεμ. III 12,28.

6. Εκμεταλλευόμενοι τον άργυρο του Δυσώρου. Ηροδ. V 17,2.

7. Θουκυδ. IV, 106. Για τη μακεδονική κατάκτηση, Θουκυδ. II, 99,6.

8. ΑΔ 21, 1966, Β2 Χρονικά, 365. Σε πρόσφατο καθαρισμό συλλέχθηκε νόμισμα Αλεξάνδρου, κοπή Αμφιπόλεως 328 κ.ε. *Sylloge Nummorum Graecorum v. II (Thrace-Macedonia)*, Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, New Jersey, 1982 αρ. 1040 Α/κεφαλή Ηρακλή σε σικτικό κύκλο Β/Αλεξάνδρου· μεταξύ ροπάλου και τόξου.



Εικ. 3α-β. Κορινθιακό και ιωνικό κιονόκρανο, προσεχόμενα από τη βασιλική.

λιόκαστρο»⁹, τραπεζοειδής λόφος έκτασης 17,5 στρμ. κατανεμημένης σε μικροϊδιοκτησίες, όπου είχε εντοπιστεί αρχαίος οικισμός και εκτεταμένο νεκροταφείο από τους ύστερους αρχαϊκούς ως τους ρωμαϊκούς χρόνους. Το 1981 βιομήχανος της περιοχής προχώρησε σε ισοπέδωση της ιδιοκτησίας του, επιφέροντας σημαντική καταστροφή σε καίριο τμήμα της αρχαίας ακρόπολης. Περισυλλέχθηκαν τότε μαρμάρινα θραύσματα αναγλύφων, αρχιτεκτονικών μελών και ενεπίγραφη πλίνθος με αναφορά ανάθεσης αγαλμάτων στο Δία και στην Ήρα (239 μ.Χ.). Το 1985, μετά από έκτακτη χρηματοδότηση του τότε ΥΒΕ, δοκιμαστική τομή έφερε στο φως τμήμα οργανωμένου ρωμαϊκού οικισμού και υποκείμενο πλέγμα αργολιθικών τοίχων ελληνιστικών χρόνων¹⁰. Το 1990 ολοκληρώθηκε η διαδικασία ανταλλαγής των αγροτεμαχίων και το 1993 άρχισε συστηματική ανασκαφική έρευνα, με τομές σε έκταση άθικτη από την ισοπέδωση (Σχ. 1)¹¹.

Υποκείμενη στρώματος καταστροφής αποκαλύφθηκε η κύρια ρωμαϊκή φάση του οικισμού με χώρους κατοίκησης οριζόμενους από τοιχοποιίες ύψους ±1,50 μ., λιθόστρωτες αυλές, καθώς και συγκρότημα διπλού ληνού¹² (Εικ. 1, Σχ. 2). Ο ληνεώνας συνίστατο από δύο δεξαμενές επιχρισμένες εσωτερικά με υδραυλικό κονίαμα, σύμφωνα με τις οδηγίες των «Γεωπονικών»¹³: «Δεῖ τὸν ληνεῶνα ὄλον κατηλεῖφθαι λειοτάτοις κονιάμασι, ἵνα μηδὲν ἐμπύπτον μίανη τὸν οἶνον». Το γλεύκος, μετά τη σύνθλιψη των σταφυλῶν από τους ληνοβάτες, συγκεντρωνόταν σε πίθους-υπολήνια «μετὰ τὴν τελείαν πάτησιν τῶν σταφυλῶν, ἐν τοῖς πίθοις τὸ γλεύκος ἐμβλητέον».

Βαθύτερα ήρθαν στο φως, κάτω από δεύτερο στρώμα καταστροφής με ίχνη φωτιάς και κατάλοιπα κεράμωσης, χώροι οριζόμενοι από πλατείες αργολιθικούς τοίχους, που μερικοί είχαν χρησιμεύσει ως υποθεμελιώσεις της ρωμαϊκής φάσης. Στα κινητά ευρήματα των βαθύτερων στρωμάτων συγκαταλέγονταν πληθώρα νομισμάτων από τις αρχές του 4ου ως τον 1ο αι. π.Χ. (Αμύντα, Φιλίππου, Αλεξάνδρου και Επιγόνων)¹⁴, ερυθρόμορφη κεραμική,

9. ΦΕΚ 93/τ Β/31-1-80 -ΥΑ Α1/Φ18/68159/4/12/79.

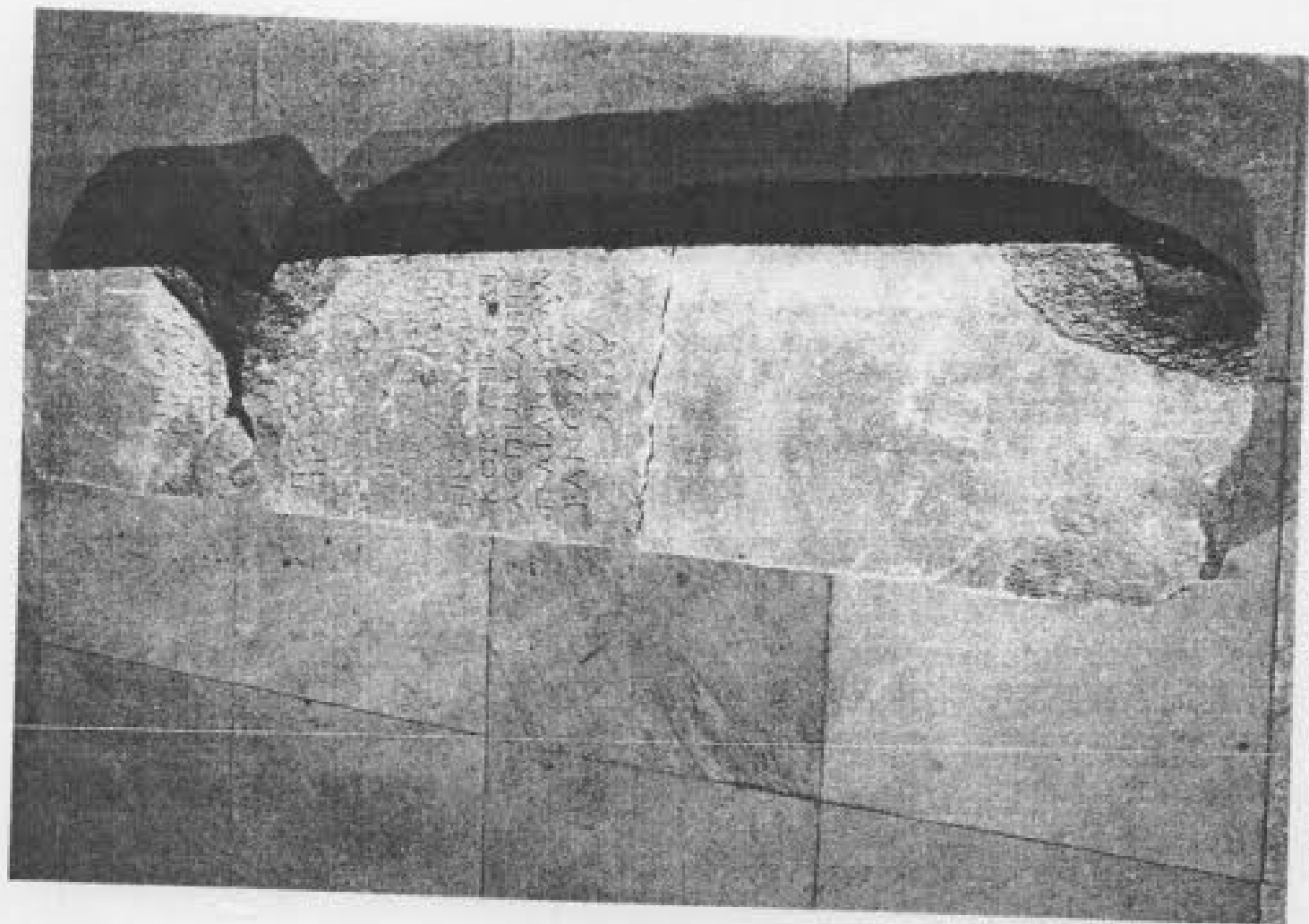
10. ΑΔ 40, 1985, Χρονικά 271.

11. Στην έρευνα συνέδραμαν ουσιαστικά οι Γ. Ξυλαπεταΐδης, συντηρητής αρχαιοτήτων της ΙΗ' ΕΠΚΑ, στον οποίο οφείλεται και η συνολική φωτογράφιση, Π. Ρίζος, αρχιφύλακας Μ. Σερρών, συνεργάτης ήδη από το 1983 στις ανά τη Βισαλτία έρευνες και άριστος γνώστης της περιοχής, και ο μηχανικός Τρικίδης Φελλίνι.

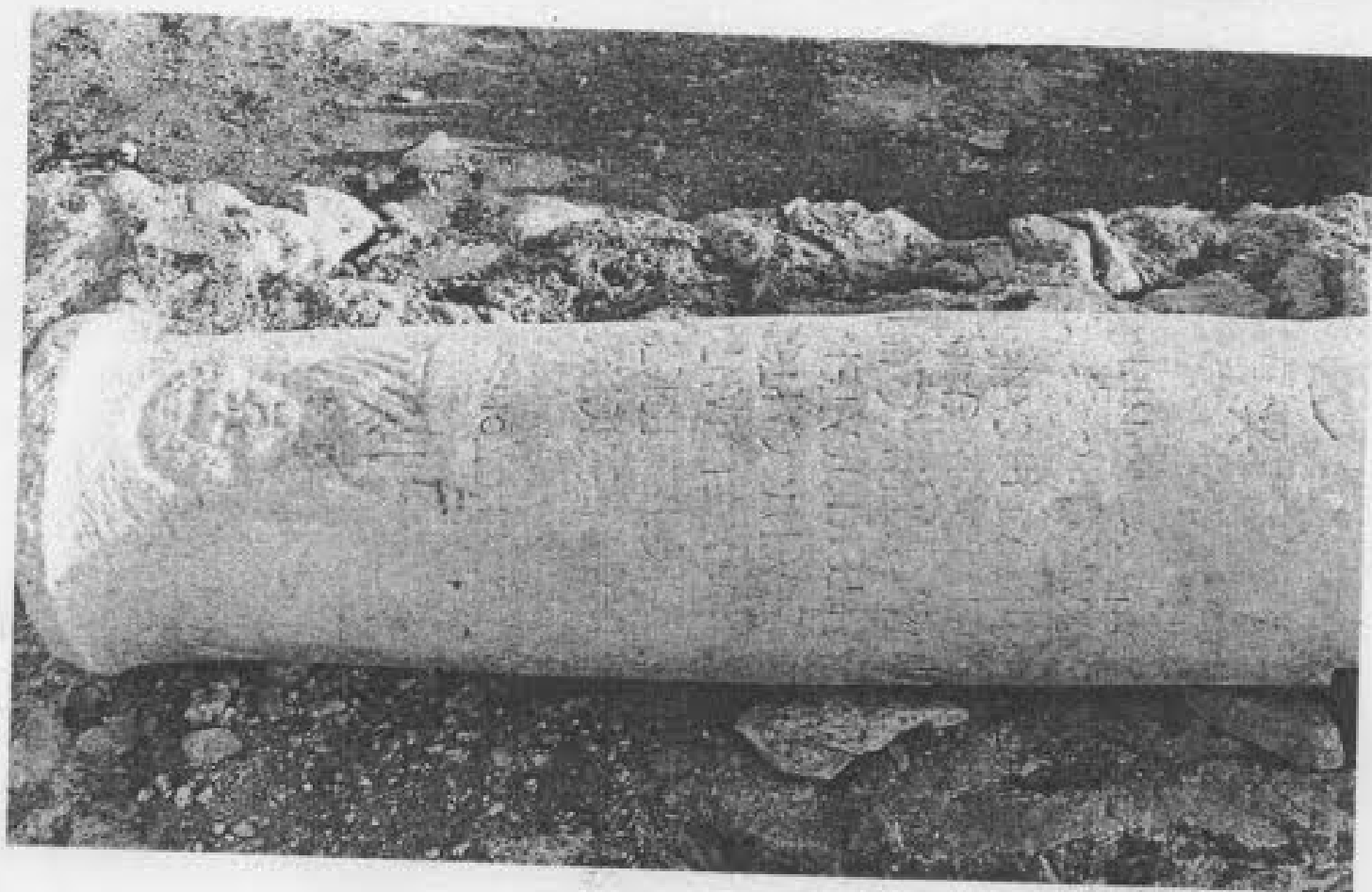
12. Σ. Πελεκανίδη, «Ανασκαφή Φιλίππων», ΠΑΕ 1958, 89 - Ανδρ. Βαβρίτσα, «Ανασκαφή Μεσημβρίας Θράκης», ΠΑΕ 1968, 81.

13. Γεωπονικά, έκδ. Η. Beck, Λειψία 1985, ΣΤ' 1,3 και ΣΤ' 12.

14. Αμύντα ΙΙΙ SNG ό.π. 513-515· Φιλίππου ΙΙ 539 και 613-615· Αλεξάνδρου ΙΙΙ 1026-1028, 1029-1033· Κασσάνδρου 1138-1141 και 1160-1162· Αντιγόνου Γονατά 1214-1221· Φιλίππου V και Περσέα 1244-1246, 1271-1274, 1298· Αμφιπόλεως (187/31 π.Χ.) 63-68, 72-73, 80· Αυγούστου Αμφιπόλεως 89-92 και Θεσσαλονίκης 396.



Εικ. 5. Ενεπίγρραση τυμπλική στην η με ανακάλυψη



Εικ. 4. Κίονας προτύλου με ταφική επιγραφή (για β)

μελαμβαφή αγγεία, όστρακα με διακόσμηση εμπαιστή και «Δυτικής Κλιτύος», όστρακα μεγαρικών σκύφων, αγνύθες, πηνία¹⁵, οστά ζώων και όστρεα. Ίχνη φωτιάς, οφειλόμενα πιθανώς στις γαλατικές επιδρομές των αρχών του 3ου αι., εντοπίστηκαν και σε μέγιστο βάθος 2,50 μ., στη γένεση των τοίχων της ελληνιστικής φάσης.

Στη συνέχεια διενεργήθηκαν τομές σε περίοπτη θέση ΒΑ., όπου κατά την ισοπέδωση του 1981 είχαν παρασυρθεί μαρμάρινα θραύσματα. Σε μέσο βάθος 0,50 μ. αποκαλύφθηκε υπόστυλη επιμήκης αφιδωτή αίθουσα με προσανατολισμό ΒΔ-ΝΑ, πλαισιωμένη Α. και Δ. από στοές (Σχ. 3). Το κτήριο (μέγ. πλ. 21,60 - μήκ. κεντρ. χώρου 23 μ.), που τυπολογικά ήταν μια ρωμαϊκή βασιλική, είχε υποστεί εκτεταμένη καταστροφή από την ισοπέδωση (Εικ. 2α-β). Το μαρμαροθετημένο δάπεδο του κεντρικού χώρου έφερε διάχωρα με γεωμετρικές συνθέσεις από σχιστολιθικά και μαρμάρινα πλακίδια με ένθετες γωνίες. Σε μια δεύτερη κατασκευαστική φάση οφειλόταν η προσθήκη πτερυγών και προδόμου με *opus sectile* και *segmentatum* στο δάπεδο, ενώ έσχατες επεμβάσεις αποτελούσαν ο εντοιχισμός των βάσεων των κιόνων, η κατασκευή πλίνθινων δαπέδων κατά τόπους, υπό τα οποία συνελέγησαν κατάλοιπα κεράμωσης και άφθονα σπαράγματα τοιχογραφιών και το κλείσιμο των πλαγίων θυραίων ανοιγμάτων.

Οι βασικές τοιχοποιίες συνίσταντο από *opus mixtum*-αργολιθοδομή με συνεκτικό κονίαμα, ενδιάμεσες πλινθοσειρές και επίχρισμα ασβεστοκονιάματος, η δε αψίδα δεν έφερε αντηρίδες. Από την ευρύτερη περιοχή συγκεντρώθηκαν άφθονα θραύσματα αρράβδωτων μονολιθικών κιόνων (σωζ. ύψος 0,55-2,30 μ.) δύο μεγεθών που παραπέμπουν σε δίτονες κιονοστοιχίες (δ. 0,30 και 0,35) και θραύσματα τριταινωτού επιστυλίου, καθώς και κορινθιακό κιονόκρανο από το πρόπυλο, με τρεις σειρές φύλλων άκανθας, σχηματοποιημένες κριαροκεφαλές και αετό (Εικ. 3α-β). Παράλληλα συνελέγησαν ακέραια ομοιότυπα ιωνικά κιονόκρανα δύο μεγεθών και πολλά θραύσματα κιονοκράνων με ιωνικό κυμάτιο, φλογόσχημα ημιανθέμια στον εχίνο και λογχοειδή φύλλα συγκρατούμενα από φύλλο-ζωστήρα στα προσκεφάλαια, θραύσματα ορθομαρμάρωσης, υαλοστασίων φωταγωγών κ.ά. Όλα τα συγκεκριμένα αρχιτεκτονικά μέλη παραπέμπουν στο ρωμαϊκό εκλεκτικισμό. Ουσιαστικό στοιχείο για τη χρονολόγηση των φάσεων του μνημείου αποτελεί κίονας του προπύλου με τόρμο για κιγκλίδα (Εικ. 4), που φέρει ανορθόγραφη ταφική επιγραφή, με παράθεση ελληνικών και θρακικών ονομάτων (Ζώ-

15. Οι αγνύθες εκλείπουν τον 2ο αι. μ.Χ. λόγω της αλλαγής του ιστού, Pollux, *Onomasticon* VII, 36 «ἀγνύθες· οἱ λίθοι οἱ ἐξηρημένοι τῶν στημόνων κατὰ τὴν ἀρχαίαν ὑφαντικὴν» - G. R. Davidson, *Corinth XII, The minor objects*, Princeton 1952, 146-148, 175, 217 - Davidson-Thompson, «Small objects from the Pnyx I», *Hesperia*, Suppl. XII, 1943, 65-73.



Εικ. 6. Τμήμα του τείχους που περιβάλλει την αρχαία ακρόπολη.



Εικ. 7. Ρωμαϊκό πορταίτο, από τις υπόγειες του λόφου.

σιμος, Μαντώ, Ματερώ, Ιματυώ, Άρτεμις, Άρτεμίσκη, Τόρκος, Ταρουσίνας, Νούμεις).

Το μνημείο ταυτίζεται με το κτήριο που αναφέρεται σε ενεπίγραφη τιμητική στήλη (Εικ. 5), εντοπισμένη το 1979 από το Δ. Σαμσάρη σε οικία της Τερπνής, προερχόμενη από χωράφι στους πρόποδες της αρχαίας ακρόπολης¹⁶. Η στήλη (μέγ. ύψ. 2,10 μ.) σώζεται σε τρία θραύσματα και μετά από αντίστοιχες καταστροφές της βασιλικής χρησιμοποιήθηκε ως κατώφλι και στη συνέχεια ως καλυπτήρια πλάκα τάφου. Η επιγραφή αναφέρει «Ἡ πόλις ... μετά Ἰουλίας ... ος τῆς κληρονόμου... / Κόιντος Φίλιππος ὁ ἀνὴρ αὐτῆς κατέλιπεν ἑαυτοῦ πατρίδι γενέσθαι βασιλικὴν ἐποίησαν σὺν τῇ ἐξέδρα καὶ τοῖς προσοῦσι οἴκοις τρισὶ διὰ ἐπιμελητοῦ Ποπλίου Αἰλίου Κλαρανοῦ Ἀλεξάνδρου». Χαρακτηριστική είναι η αναφορά ονομάτων της ελληνικής άρχουσας τάξης με το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη και τη διατήρηση της εθνικής συνείδησης.

Συγκρότημα θερμών με δύο χώρους υποκαύστων εντοπίστηκε ΒΑ. του κτηρίου, ενώ δίκτυο πήλινων αγωγών επικοινωνούσε με μεγάλο κεντρικό αγωγό στην ανατολική πτέρυγα της βασιλικής. Β. και Δ. ήρθαν στο φως αργολιθικοί τοίχοι σε πυκνή διάταξη, άμεσα υποκείμενοι της βασιλικής.

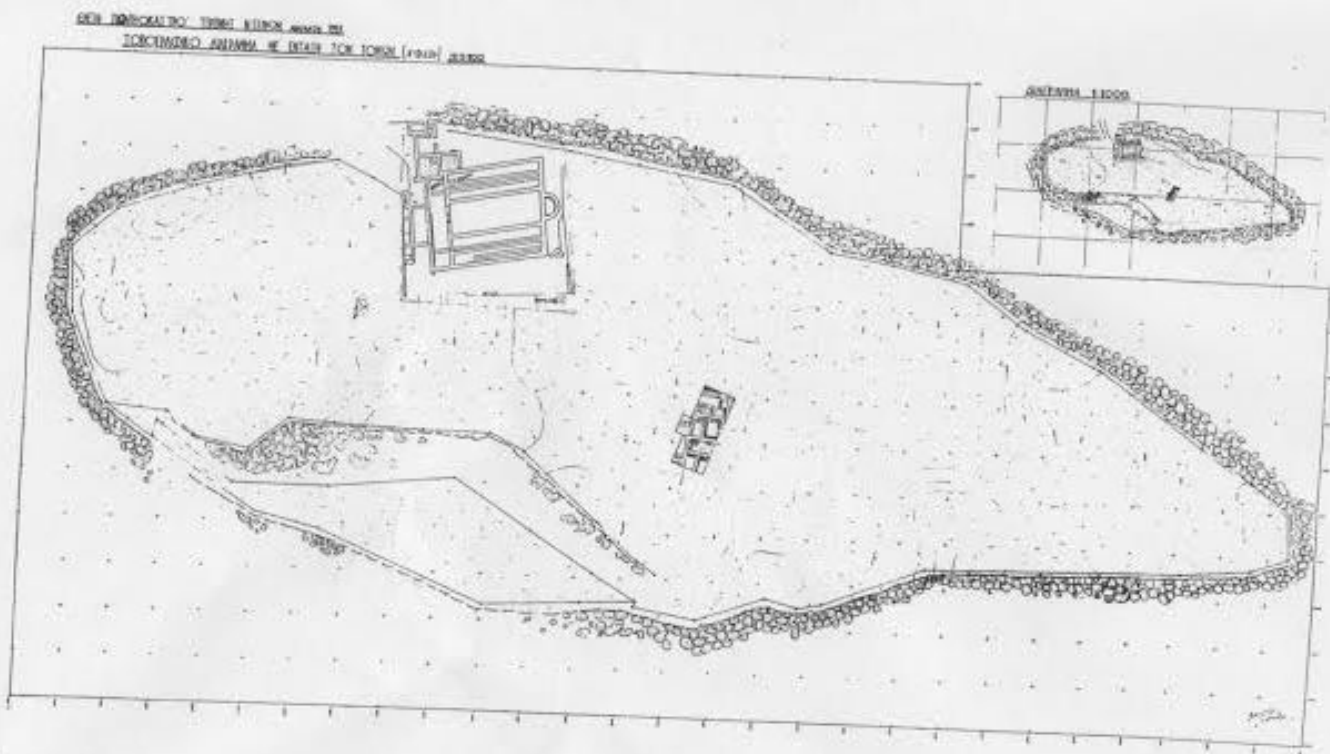
Η αγοραία ή αστική (άλλως πολιτική, κοσμική) βασιλική αποτελούσε δημόσιο κτήριο, αναπόσπαστο τμήμα του ρωμαϊκού forum, προς εξυπηρέτηση εμπορικών και κοινωνικών επαφών¹⁷. Το σχήμα προέκυψε μορφολογικά από την ανάγκη ύπαρξης ευρύχωρου στεγασμένου χώρου και ουσιαστικά πρόκειται για τον τύπο της ελληνιστικής στοάς που παρέλαβαν οι Ρωμαίοι ήδη από τον 2ο αι. π.Χ. ως basilica (porticus) —από τις προιμότερες βασιλικές η β. Aemilia αναφέρεται από τον Δίωνα Κάσσιο ως Παύλειος στοά¹⁸. Στις επαρχίες της αυτοκρατορίας η βασιλική αποτελεί βασικό κτίσμα της αγοραίας αρχιτεκτονικής, σε πόλεις με συγκροτημένη αστική ζώνη. Στο επαρχιακό περιβάλλον οι περισσότερες βασιλικές ανεγείρονται τον 1ο/2ο αι. μ.Χ., ενώ επί Κωνσταντίνου σημειώνεται οικοδομική ανάκαμψη με ανακατασκευές και αναστηλώσεις.

Κατά τον Βιτρούβιο, που μαρτυρά και τον εμπορικό χαρακτήρα του κτίσματος ως χώρου δράσης των negotiatores, η αγοραία βασιλική, που συχνά

16. Αρ. Μ. Σερρών Α144 - Δ. Σαμσάρη, *Μακεδονικά Κ'*, 1980, 1-7.

17. Vitruvius, *De architectura*, Λειψία 1913 V 1,4 κ.ε. - R. Schultze, *Basilika*, 1928 - G. Leroux, *Les origines de l'édifice hypostyle*, Παρίσι 1913, 280 - W. Muller, «The Roman Basilica», *AJA* XLI, 1937, 250 κ.ε. - Αν. Ουλάνδος, *Η ξυλόστεγος παλαιοχριστιανική βασιλική της μεσογειακής λεκάνης*, τ. 1, Αθήναι 1952, 60-79 - D. S. Robertson, *Greek and Roman Architecture*, Cambridge² 1959, 267 - R. Stillwell, *Corinth I*, 1932, 139 κ.ε.

18. *Dionis Historiae Romanae*, LIV, 24, 3.



Σχ. 1. Τοπογραφικό διάγραμμα του λόφου "Παλιόκαστρο", με ένταξη των ανασκαφικών τομέων.

με κοντή κόμη διευθετημένη σε δρεπανόσχημες συστοιχίες βοστρύχων ανήκει στον 2ο αι. μ.Χ. Το ενεπίγραφο σήκωμα έφερε κυκλικές οπές με αύξουσα διάμετρο και αντίστοιχες οπές εκροής, ενώ στην αποσπασματικά σωζόμενη επιγραφή αναφερόταν δύο φορές η λέξη «άδάμας» και το όνομα του άρχοντα-αγορανόμου. Ο «άδάμας» (*indomita vis*, αναγκίτης), είναι ο «χρυσού ὄξος» κατά τον Πλάτωνα και ο «*auri nodus*» κατά τον Πλίνιο, δηλ. τα πολυτιμα πήγματα χρυσού²³. Πρόκειται για τη «στοιχειώδη γήνη» του Γαλληνού, που «μήτε πύρωσιν ἐπιδέχεται μήτε διακόπτεται ἀλλὰ τὸ πῦρ μόνον ἐπιψαύει τῆς ἐκτός ἐπιφανείας», σύμφωνα με απόσπασμα του Στράτωνα. Σε όλη την ευρύτερη περιοχή του οικισμού εντοπίστηκαν λιθοσωροί για συγκέντρωση, πλύσιμο και τήξη προσμίξεων και τριβεία από βασάλτη, προς συλλογή από τον παραρρέοντα ποταμό προσχωματικού χρυσού, που θα αποτελούσε βασική πλουτοπαραγωγική πηγή της πόλης.

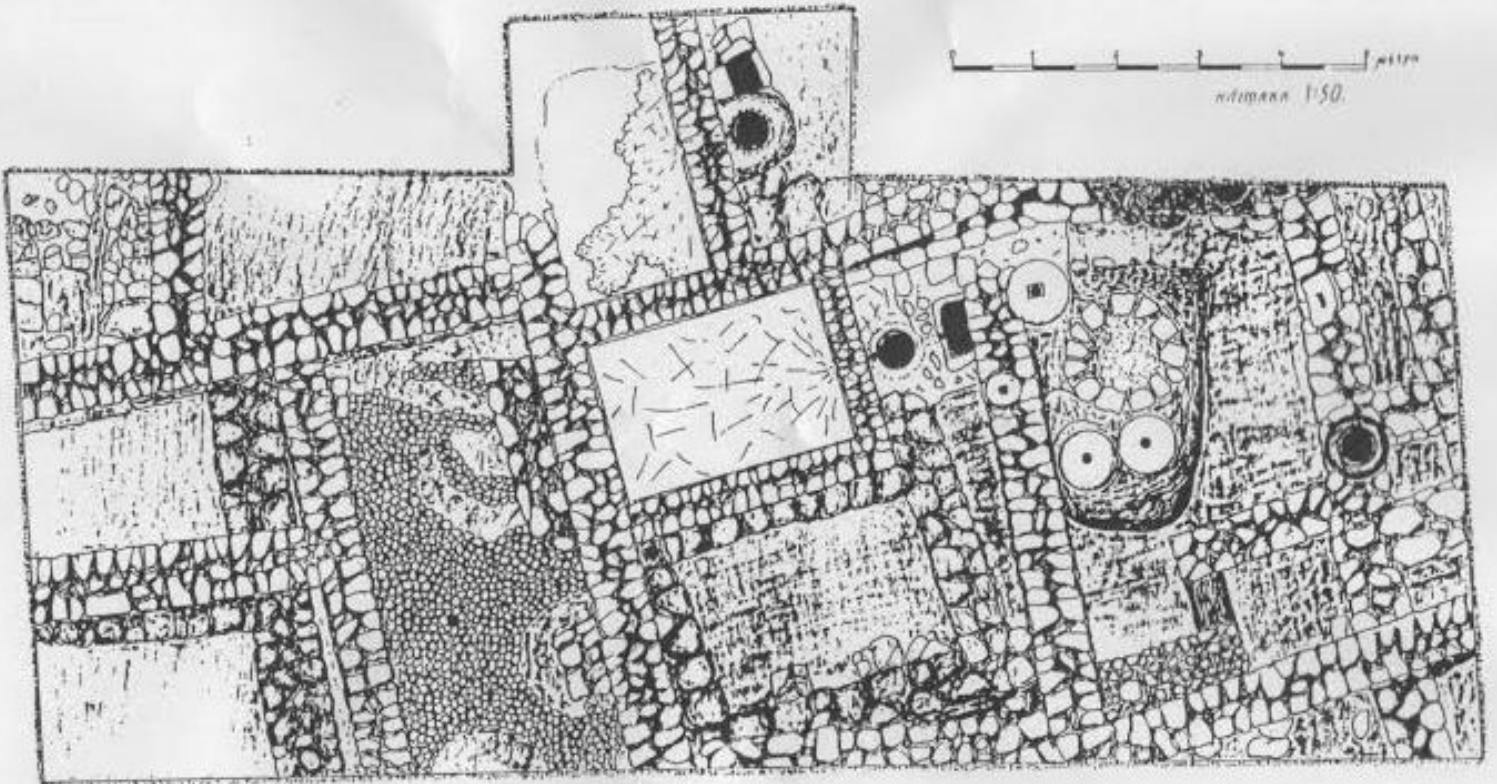
Στα κινητά ανασκαφικά ευρήματα συγκαταλέγονταν αρχαϊκή κεραμεική (μελανόμορφα όστρακα —ιωνική κύλικα— κορινθιακός αθύβαλλος και εξάλειπτρα)²⁴, ερυθρόμορφα όστρακα και κυρίως ελληνιστική κεραμεική (μελαμβαφή αγγεία - όστρακα μεγαρικών σκύφων με φυτικό και εικονιστικό διάκοσμο, μεταξύ των οποίων και δύο όστρακα «ομηρικών» σκύφων με σκηνές από την «Ίλιου Πέρσιν» και πιθανώς από τις «Βάκχες» του Ευριπίδη —κεραμεική «Δυτικής Κλιτύος»— λευκή λάγυνος «στρογγύλη» και «μακροφάρυγξ», ενσφράγιστες λαβές αμφορέων²⁵, αγνύθες και άφθονα οστά ζώων, που σχετίζονται στο σύνολό τους με τις πρωιμότερες φάσεις κατοίκησης. Με τη ζωή της πόλης στη διάρκεια της ρωμαϊοκρατίας συνδέονται άφθονα χρηστικά σκεύη, λύχνοι τύπων 1ου/2ου αι. μ.Χ., εισαγμένη ερυθροβαφής κεραμεική με σφραγίσματα και *terra sigillata*²⁶ και τεφρόχρωμη μακεδονική

23. Πλατ. *Τίμ.* 59B «χρυσού δέ ὄξος, διά πυκνότητα σκληρότατον ὄν καί μελανθέν, ἀδάμας ἐκλήθη» - Πλιν. *Φυσ. Ιστ.* 37, 15 «Maximum in rebus humanis pretium habet adamas ita appellabatur auri nodus in metallis repertus» - R. Halleux, *Le problème des métaux dans la science antique*, Παρίσι 1974, 89, 93, 124, 134.

24. Ενδεικτικά για «ιωνική» κεραμεική ΑΔ 22, 1967, 425, από Βέργη - ΑΔ 25, 1970, 370, από Θάσο - ΑΔ 29, 1974, 678, από Άκανθο. Στ. Δρούγου, *Ελληνιστική κεραμική από τη Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1991, 21-25 - S. Drougou - J. Touratsoglou, *Ant. K.* 34, 1991, 13 κ.ε. - Γ. Ακαμάτης, *Πήλινες μήτρες αγγείων από την Πέλλα. Συμβολή στη μελέτη της ελληνιστικής κεραμικής*, 1985 - Π. Φάκλαρης, «Πήλινες μήτρες, σφραγίδες και ανάγλυφα αγγεία από τη Βεργίνα», ΑΔ 38, 1983, 213 κ.ε. - Κ. Ρωμοπούλου, «Αγγεία του 4ου αι. π.Χ. εκ των ανασκαφών της Αμφιπόλεως», ΑΕ 1964, 91 κ.ε.

25. G. Leroux, *Lagynos, Recherches sur la céramique et l'art ornamental hellénistiques*, Παρίσι, 1913 - A. Bon, «Les timbres amphoriques de Thasos», *Études Thasiennes IV*, Παρίσι 1957, 504, αρ. 2215 (β' τέτ. 4 αι. π.Χ.).

26. O. Broneer, *Corinth IV, 2. Terracotta Lamps*, Cambridge 1930 - J. Walter Graham, *Lamps from Olynthus VII*, 1931 - V. R. Anderson, *Pottery of the late hellenistic and early roman periods of Stobi*, Michigan 1979 - H. S. Robinson, *The Athenian Agora V. Pottery of the roman period*, 1959 -



Ρ ΗΘ 043472
Ζηκιάρα

Σχ. 2. Κάτοψη τομέα Ι με επάλληλες οικιστικές φάσεις ελληνοιστικών και ρωμαϊκών χρόνων.

κεραμική (i.s. grisa ή nigra κατά τον Φ. Πέτσα) —κυρίως πινάκια με κοσμημένο περιχέλωμα²⁷.

Η ανασκαφή²⁸ διακόπηκε τον Σεπτέμβριο του 1993, ενώ στο σκάμμα τη βασιλικής εντοπίστηκαν ΝΔ. μαρμάρινο μονολιθικό κατώφλι κατά χώραν και τοιχοποιία ψευδοίσοδομημένη, Β. πλέγμα προγενέστερων τοίχων και περιγγραμμά καμένου και Δ. μέτωπα τεσσάρων αντηρίδων κάτω από επίχωση 1 μ. Δυστυχώς η οικονομική δυσπραγία δεν έχει επιτρέψει έκτοτε τη συνέχιση της συστηματικής ανασκαφής, παρά τη μέγιστη σημασία της έρευνας και τις ενδείξεις ύπαρξης γειτνιαζόντων με τη βασιλική δημοσίων κτηρίων. Είναι πιθανότατο ο οικισμός αυτός να ταυτίζεται με την αρχαία Βέργη, που η ζωή της παρακολουθείται στα χρονικά πλαίσια που επιβεβαιώθηκαν ανασκαφικά και το βιοτικό επίπεδο του πλούσιου γεωργομεταλλευτικού αυτού οικισμού δικαιολογεί τη διατήρηση της δομής της πόλης ως τα ρωμαϊκά χρόνια. Ίσως ο Πόπλιος Αίλιος, ο επιμελητής της αναθηματικής στήλης, να είναι ο περιγαμνός μονομάχος με «κολλήγιον» στη Ρώμη, που μνημονεύεται επιγραφικά ως επίτιμος πολίτης της Θεσσαλονίκης, της Βέργης και της Θάσου²⁹.

Προς το παρόν και μέχρι τη συνέχιση της έρευνας σε μια περιοχή που κατ' ουσίαν είναι terra incognita, στερείται οργανωμένων και τουριστικά αξιοποιήσιμων αρχαιολογικών χώρων και πλήττεται σφόδρα από την αρχαιοκαπηλεία, μπορούμε να μιλάμε μόνον για τη διαχρονικότητα της ελληνικής συνείδησης, την ικανότητα επιβίωσης, εκσυγχρονισμού και αισθητικού εξανθρωπισμού των μνημειακών κατασκευών, κατά τη ρήση του Οράτιου «Ἡ Ἑλλάς ἀλοῦσα εἶλε τὸν ἀνήμερον νικητὴν»³⁰.

Αρχαιολογικό Μουσείο
Μ. Ανδρόνικου 6
GR - 546 21 Θεσσαλονίκη

H. Dragendorff - C. Watzinger, *Arretinische Reliefkeramik*, 1949 - A. Oxé - H. Comfort, *Corpus Vasorum Arretinorum*, Βόννη 1968.

27. J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, Λονδίνο 1972, 405-407 και ΑΔ 21, 1966, Χρονικά 338.

28. Λόγω της σημασίας της η ανασκαφή χαρακτηρίστηκε ως συστηματική από το ΚΑΣ (πρόξη ΚΑΣ αρ. 8/21.2.95 - ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Φ39/45645/2398/27.3.95).

29. Δ. Κανατσούλης, *Μακεδονική Προσωπογραφία*, Θεσσαλονίκη 1955, 8 αρ. 17-IGR III αρ. 215.

30. Horatius, *Epist.* II 1, 156 «Graecia capta ferum victorem cepit».